

đeno za onako zamjernu zadaću, koju u kršćanskome svijetu vrši najpoznatije i jedino svoje vrsti lurdsko svetište, ali to znamo, da je božja mudrost udesila sve to prama posebnim ulogama, koje je po jedinim krajevima i narodima namijenila u povjesnici svijeta.

Lurdska ukazanja jedina nadilaze čudesni prenos i ono trostruko neshvatljivo izmicanje Gospine slike. Poznato je svakomu, od kolike je važnosti lurdsko svetište za jačanje vjerskoga duha u modernome društvu, kolike su rane fizičke i moralne tu bile zacijeljene, koliko je velikana tu našlo svoje konačno smirenje. Za takvu ulogu nije opredijeljeno naše svetište, pa se mora kazati, da naše čudo prenosa, kad bi odgovaralo zbilji, ne bi stajalo u dovoljnu razmjeru sa svojom svrhom; te se prema tome ne bi slagalo sa božjom mudrošću, kojoj je harmoničnost oznaka svega rada.

(Svršit će se.)

Dušobrižnik i politika.

Dr. Dragutin Kniewald.

U »Bogoslovnom Vesniku« 1931. I. str. 91/92. osvrnuo se prof. dr. F. Ušeničnik na moje izvode o pitanju: u kojem odnosu ima da stoji dušobrižnik i katolik uopće prama politici. Kako on dovodi moje izvode u protimbu s uredništvom »Osservatore Romano«, pa time, reduktivno, s najvišom crkvenom vlasti, te kako je sarajevski »Franjevački Vijesnik« 1931. II. str. 59/60. doduše gotovo bez komentara, ali, kako se čini, odobravajući prenio ove stavke dra F. Ušeničnika, potrebno je, da se na njih osvrnem.

1. — Dr. F. Ušeničnik najprije misli, da »izgleda, kao da se slažem s onim teozozima, koji traže, da se svećenik ni u jednom slučaju ne miješa u politiku«. To nije tačno. Treba razlikovati, govoreći o stranačkoj politici, svećenika od dušobrižnika. Svećenik se može i aktivno baviti politikom u smislu Can. 139 § 4. i Resp. CCI od 25. IV. 1922. Ako mu to dozvole nadležni Ordinariji, može da se aktivnom politikom bavi i dušobrižnik. Što više, može biti od koristi ili čak i potrebno, da pojedini svećenici aktivno zahvate u politiku, kako to ističe instrukcija kard. Merry del Vala bosanskim i hercegovačkim biskupima 15. VIII. 1912. No. 51.024. Sve sam to jasno prikazao u svom Pastirskom Bogoslovlju I. str. 77. i 82/83. Preostaje još odgovor na pitanje: je li obično uputno i prikladno, da se aktivni dušobrižnik aktivno bavi stranačkom politikom. Na ovo pitanje treba, mislim, odgovoriti negativno, i to s razloga valjano shvaćene duhovne pastve i stoga, jer tako glase direktive Sv. Stolice. Oba sam ova razloga opširnije razvio u Pastirskom Bogoslovlju. Ovdje želim navesti

decidirano mišljenje Michelettia, koji se zadnje vrijeme kod nas mnogo citira: »Clerus tum saecularis tum regularis Italiae in rem politicam sese ingerere praecise prohibetur; aliarum vero gentium idipsum suadet et semper tali ratione se habere debet ut magis caelestia quam humana insectare videatur« (Épitome Theol. Past. II: 1927, 53.). Želim skrenuti pažnju i na ovaj odlomak iz već navedene instrukcije kard. Merry del Vala od g. 1912.: »At vero ex utroque clero sacerdotibus omnino interdicatur quo minus occasione electionum in publicis comitiis pro uno alterove candidato partes suscipiant oratoris: quod sane non modo in sacri ordinis vergeret dedecus, sed et religionem in invidiam raperet et offensionis esset populo...«

Ista ova instrukcija daje praktične upute dušobrižnicima gledom na njihov postupak prema vjernicima u stranačko-političkim pitanjima. Poslanica sveukupnog katoličkog Episkopata kraljevine Jugoslavije od 12. X. 1928. priznaje pravo svećenika, kao državljana i privatnih lica, da se bave politikom u širem smislu riječi, ali ograničuje u izvjesnom pravcu stranačko-političko djelovanje dušobrižnika, dopuštajući ipak indirektno, da se i dušobrižnik može baviti stranačkom politikom uvažujući pravila »prudentiae pastoralis« i podvrgavajući se kanonskim propisima. Pod ovim se uslovima može i dušobrižnik, kod nas, baviti aktivnom politikom. Ali time nije rečeno, da je taj njegov rad ujedno i *diöduhovne pastve*, a još manje, da je to dušobrižnikova *dužnost*, kako to u novije doba neki teolozi tvrde, naročito dr. Koppler i kod nas dr. A. Ušeničnik. G. prof. dr. F. Ušeničnik kao da žali, što se u mom Pastirskom Bogoslovlju nisam obazreo na njihove izvode. Ja toga nisam ni mogao učiniti, jer sam rukopis predao u štampu prije, nego su (potpuno) izašli spomenuti članci. K tomu se u svom Pastirskom Bogoslovlju redovno nisam upuštao u polemike, već sam pozitivno izlagao svoje mišljenje, osnivajući ga, gdje je to bilo potrebno i moguće, na direktivama crkvenog učiteljstva. Tako je uređeno upravo ovo poglavlje o dušobrižniku i stranačkoj politici. A što na str. 85. navodim neke moderne autore u prilog svojoj tezi, to je samo zato, da pokažem da ovo shvaćanje nije osamljeno, pa ni u njemačkim zemljama. No kad se toliko važnosti podaje izvodima dra Kopplera i dra A. Ušeničnika, potrebno je, da se ovdje potanje osvrnem na njih.

2. — Dr. L. Koppler objavio je u Linzer Quartalschrift 1929. veoma opširnu raspravu »Klerus und Politik«, koja se oslanja na njegove izvode u predašnjem godištu istog časopisa: »Religion und Politik«. Ta je rasprava izašla i u posebnoj knjizi. Dr. Koppler je svoje mišljenje skupio u sedam teza. Dr. F. Ušeničnik misli, da su te norme takve prirode, te ih je teško opovrći. Toga radi bit će potrebno izbliže pogledati i raspraviti ove norme dra Kopplera. U zaporci su iza tačnih citata uvijek navedene stranice, prema Linzer Quartalschrift 1929.

I. »Gdje su god župnik i kapelani zadaćama i dužnostima neposredne duhovne pastve toliko uposleni, da bi samo zanemarivanjem svojih dušobrižnih poslova mogli djelovati u stranačko-političkom pravcu, valja da ovo djelovanje posve izostane.« (240.)

Posebice smatra dr. Koppler da se to dešava u raširenim seoskim župama s 3 do 4 tisuće vjernika, gdje nema kapelana, te u velikim gradovima, gdje župe broje 50.000 i više vjernika.

Razumije se, da se s tim gledištem mora složiti svaki dušobrižnik. Razlika je tek u tomu, što dr. Koppler za to navodi razloge sekundarne prirode, kao što je nestašica vremena, nedostatak svećenstva i slično, dok drugi, ispravnije, smatraju, da su i tu mjerodavni načelni razlozi.

Nema sumnje, da u dušobrižničke dužnosti bezuslovno spada i to, da duhovni pastir kaže povjerenim vjernicima, »koje čudoredne dužnosti imaju i u političkom životu, što od njih traži njihova vjera i moralni zakon gledom na udruženja i političke stranke...« (243.). No iz toga se ne smiju praviti zaključci, koji bi bili preuranjeni i nelogički. Treba naime odmah jasno ustanoviti, da se dušobrižnik, kao dušobrižnik, ima pravo uplitati u te stvari samo u toliko, u koliko su one u vezi s vjerom i čudoredem, te, prema tomu, i ovo djelovanje spada u sasvim redovnu duhovnu pastvu, kao njezin dio.

II. »Gdje su god političke strasti tako uzbuđene i gdje se politička borba vodi tako žestoko i neumjereno, da se pristaše pojedinih stranaka ne vladaju samo kao stvarni protivnici, nego i kao lični neprijatelji, koji se žučno bore jedni protiv drugih, nalaže dušobrižniku pastirska razboritost, da se barem tako dugo uzdržava svakog političkog djelovanja, dok traje ovo stanje« (243.).

I u ovom slučaju smatra dr. Koppler, sasvim ispravno, da će biti potrebno, vjernike poučiti o njihovim dužnostima, ali »s čisto vjerskog gledišta bez ikakve stranačko-političke natruhe« (246.). No onda odmah dodaje, da on ne smatra »političko djelovanje nespojivim s dušobrižništvom«, nego da daje gornje rješenje samo stoga, jer bi inače dušobrižništvo moglo ljuto stradati.

III. »Gdjegod postoje dvije ili više stranaka, kojih je program i držanje s vjersko-čudorednog gledišta nepriekorano (»einwandfrei«), neka dušobrižnik ne zagovara jedne, u protimbi prama drugoj, već neka sve susreće s jednakom ljubezljivošću, nastojeći isključivo oko toga, da spriječi barem bratoubilački rat ovih stranaka, a ako je moguće, da postigne njihovo sjedinjenje« (246.).

Dr. Koppler smatra ovo rješenje samo po sebi razumljivim, jer »dušobrižnik ima da kao takav promatra stranke i njihov rad samo s vjerskog gledišta« (247.).

Međutim upravo ovaj razlog nije dr. Koppler uzeo u obzir u drugom dijelu ove svoje teze. Jer izvjesna stranka može biti vjerski i čudoredno nepriekorana zato, što je nastojala svoj program pozitivno saglasiti s katoličkim načelima, ili opet zato, jer u njezinom

programu i radu nema ništa, što bi bilo u sukobu s katoličkim gledištem. Dr. Koppler kao da ne vidi ove razlike i ove mogućnosti, pa onda od stranke, koja je s vjerskog i čudorednog gledišta neprijekorna, prelazi na »katoličku ili kršćansku stranku« (247.). A to je logički skok, jer je prvi pojam mnogo širi od drugoga. Može postojati stranka, koja nije ni »katolička« ni »kršćanska«, a opet je s vjerskog gledišta neprijekorna. Tu je jedan od osnova kasnijih krivih zaključaka dra Kopplera, koji se vuče kroz cijelu radnju. Prvim krivim zaključkom smatramo, kad dr. Koppler veli, da »dušobrižnik mora nastojati, da katolici idu i politički složno« (248.). Puštajući po strani, da li je doista ideal, da svi katolici u jednoj zemlji sačinjavaju jednu jedinu stranku — ima to više razloga za sebe — treba skrenuti pažnju na gore istaknutu misao dra Kopplera, da dušobrižnik ima promatrati stranke i njihov rad samo s vjerskog gledišta. Ako su pak katolici različitih političkih gledišta, zar to spada na dušobrižnika, da se miješa u ova politička gledišta? Jedinstvo se katolika, kao katolika, daje postići i na taj način, da se dušobrižnik ne pača u politička pitanja kao takva, nego da nastoji oko podnošljivog i umjerenog nastupa ovih stranaka i oko jedinstva u vjerskim i čudorednim pitanjima, koja iskrsavaju. On tada nastupa kao dušobrižnik, izvan i iznad svih političkih struja, i njegova riječ ima tada daleko veću snagu.

IV. »Gdje se god nalazi dostatan broj svjetovnjaka, koji su sposobni i koji hoće da rade stranačko-politički, neka dušobrižnik posve prepusti njima ovu djelatnost, a on sam neka bude jedino vjersko-čudoredni vodič, svjetujući ih i pomažući ih u političkim pitanjima, davajući im svaku moguću potporu, ali držeći se uostalom politički u pozadini (248.).

Ovo se riješenje na prvi mah čini podesnim za praksu, ali ono involvira već i riješenje načelnog problema: ono naime pretpostavlja, da je dušobrižnikova dužnost raditi i stranačko-politički u »katoličkim« strankama, tek da je iz taktičkih razloga oportuno, prepustiti vanjski rad svjetovnjacima, a sam ostati »u pozadini«. To vidi i sam dr. Koppler, jer odmah nadovezuje, da sve ovisi o tomu, da li je stranačko-političko djelovanje načelno kompatibilno s dušobrižničkim zvanjem, ili nije. Zato on u 5. točki daje ovo riješenje:

V. »Gdje je potrebna politička organizacija katolika i gdje je u kršćanskom smislu ne mogu provesti svjetovnjaci, treba da oko toga poradi dušobrižnik kao dušobrižnik, ako ga u tomu potpuno ne sprečavaju najneposredniji dušobrižnički poslovi« (249.).

Ova se teza ne može prihvatiti. Jedno stoga ne, jer razlozi, koje dr. Koppler navodi, ne dokazuju onoga, što on želi dokazati, a drugo stoga, jer su ovakvom riješenju diametralno oprečne direktive najviše crkvene vlasti.

Dr. Koppler opširno dokazuje, da »ne može biti sumnje o tomu, da dušobrižnik mora nastupiti protiv djelovanja protivuvjer-

skih stranaka, i to upravo u svojstvu dušobrižnika«, jer se radi o spasu duša (251.). I doista, o tomu ne može biti sumnje. Ali zar je isto tako nedvornno, da je u župi »organizacija kršćanske stranke potreba duhovne pastve«?

Prvi je dokaz dra Kopplera u prilog ovoj tezi vrlo ispravna konstatacija, da nije dovoljno vjernike samo poučiti o katoličkom gledištu i zabraniti im pristup u protivuvjerske organizacije, nego da je potrebno osnovati i voditi i katoličke (on veli: kršćanske) protu-organizacije. Sve, što sada navodi, dosta opširno, o socijalizmu i komunizmu, kojima je Leo XIII. suprostavio organizacije katoličkih radnika; o organizacijama djece, studenata i pogrebnih društava, sve je to vrlo tačno. Ali zar je ispravno na osnovu ove analogije zaključiti, da se »protivuvjerske stranke mogu suzbijati samo osnivanjem podesnih stranaka, koje su sklone vjeri i u kojima jedino mogu da budu katolici« (253.) — i da sve to spada u dušobrižničke poslove? Jedna je od metodičkih slabih strana čitave ove goleme studije dra Kopplera, da na dugo i široko tretira ono, što je vrlo lako ili čak i samo po sebi razumljivo, a onda najednom prijede na ono, što je mnogo teže, i što je zapravo u pitanju, pa samo ponovi ono, što je htio dokazati, a da zapravo i nije ništa dokazao. Tako je to i u ovom slučaju. Mjesto dugačkog nabranjanja ovih analogija bolje bi bilo, da je skrenuo svoju pažnju na onaj »tertium comparationis«, na kojemu se čitav njegov dokaz osniva, a o kojemu on ne govori ni riječi. Da je potanje promotrio ovu stvar, bio bi vidio, da sva ona društva, koja on navodi, spadaju u jednu kategoriju, a političke stranke u drugu: sva ona društva nemaju sa stranačkom politikom ni k a k v a posla i ne smiju ga imati, po izričitim direktivama Sv. Stolice, a i iz praktičkih razloga, jer bi se inače raspala (n. pr. športska, pogrebna). Sva su ona društva na izvjestan način doista dio pastirske službe — ali zar je to i politička stranka? Ovo je trebalo dokazati!

Dr. Koppler možda misli, da je to učinio time, što je ustvrdio, da »interesi Crkve u jednoj zemlji viču za jednom političkom organizacijom katolika« (254.). »Tko da brani vjeru i čudoređe u demokratski uređenoj državi, ako ne politički jedinstveno organizovani katolici sami? Ni od koga drugoga nemamo očekivati pomoći i obrane: tu pomaže jedino samopomoć. Danas ne može pojedinac ništa, danas mogu nešto samo veliki brojevi, velike mase, ili bolje: oni, koji te velike mase imaju u ruci.« S time misli dr. Koppler da je dokazao, da »danas katolici u političkom životu samo onda mogu nešto postići, ako su sjedinjeni u jednoj snažno organizovanoj stranci« (251.).

Mislim, da ovo umovanje dra Kopplera nema pred očima, kako su »braniti vjeru i čudoređe, i u demokratskim državama« u prvom redu pozvani biskupi i kler: to spada u njihove bitne dušobrižničke dužnosti. Dakako, da su to dužni i svjetovnjaci, i to pod vodstvom biskupa i klera. Treba doista da katolici sami sebi pomognu i da

ne očekuju pomoći izvana, pa kako je pojedinac nemoćan, treba doista stvoriti jedinstvenu veliku organizaciju katolika, koja će u javnom životu zastupati i braniti katolička načela. No zar to mora da bude upravo isključivo politička stranka? Toga dr. Koppler nije dokazao. On možda misli, da je dovoljno, što je spomenuo »demokratski uređene države«, pa valjda rezonira poput dra F. Ušeničnika: »U demokratskim se državama u parlamentima izrađuju zakoni o Crkvi i školi, o braku i rastavi braka, o uzgoju mladeži, o moralu, o odijeljenju Crkve od države. O svim tim pitanjima odlučuje jakost stranaka« (Bog. Vesnik 1931, I. 92). Bez sumnje, ako postoji »katolička stranka«, dovoljno jaka, vjerojatno je, da će ti zakoni biti povoljni po Crkvu, barem u onoj mjeri, u kojoj to dopušta »politička situacija«: jer svaka politička stranka računa i mora računati s »političkom situacijom« i prema tomu praviti različite kombinacije i... kompromise... No zar je tako sigurno, da bez takve stranke ne može doći do povoljnijih rješenja gore spomenutih pitanja? Zar doista u svim tim pitanjima odlučuje jedin o jakost stranaka? Kakvu je to onda čudnu direktivu dao Pijo XI. Mexičkim katolicima, da ne osnivaju »katoličke stranke«, upravo u doba, kad bi, po ovom shvaćanju, takva stranka bila ne samo potrebna i korisna, nego čak i jedini spas? Pijo XI. brani biskupima i kleru u Mexiku svaki stranačko-politički rad, brani osnivanje »katoličke stranke«, a spas vidi u tomu, da biskupi i kler sve svoje sile ulože u dušobrižnički rad i — a to se sada nas tiče — u Katoličkoj Akciji, koja stoji i mora ostati uvijek izvan i iznad svake političke stranke.

Sve to osjeća i sam dr. Koppler i on je toliko iskren, da se veoma opširno obazire na ovaj prigovor (454—462.). Na str. 454. vrlo je dobro i precizno formulirao pitanje, o kojem se sada radi, a onda ga kasnije kuša riješiti sebi u prilog i otkloniti od sebe suprotivštinu direktivama Pija XI. Držim, da mu ovo nije pošlo za rukom. Istina je, što veli, da Katolička Akcija nije ni cijelo dušobrižništvo ni jedino dušobrižničko sredstvo, već da može uz nju postojati potreba i drugih dušobrižničkih djelatnosti. No smatram da nije tačno, kad veli, da je »kršćanska stranka uz Katoličku Akciju dušobrižnička potreba« (455.). Jer ne mogu postojati dva ispravna dušobrižnička sredstva, koja bi bila međusobno u sukobu. A to bi se moralo dogoditi, kad bi i »katolička stranka« uz Katoličku Akciju bila sredstvo i dužnost duhovne pastve. Evo zašto: Katolička Akcija ima po riječima Pija XI. da brani, širi i ostvaruje katolička načela u privatnom, porodičnom i javnom društvenom životu. Ovo posljednje želi i »katolička stranka«. Dakle dvije organizacije, koje žele i s t o, tek različitim putevima. Moglo bi se naime tako reći, da K. A. želi informirati savjesti pojedinaca o onim pitanjima, koja se odnose na vjeru i ćudoređe, a praktičko rješavanje u parlamentu da prepušta »katoličkoj stranci«. Moglo bi se, eventualno, čak i tako misliti, da bi K. A. davala izvjesnim putem i di-

rektivu toj »katoličkoj stranci« u tim pitanjima. Kad se ne bi ovako ili slično podijelile uloge, tada bi jedna od ovih organizacija postala suvišnom. Dakle: K. A. i »katolička stranka« stoje u nekom odnosu, i to u prijateljskom odnosu. No time bi Katolička Akcija prestala biti onim, što Pijo XI. hoće da bude; prestala bi biti izvan- i iznad-stranačkom bazom za jedinstvo svih katolika za obranu vjerskih interesa. Ona bi u zbilji postala najsnažnijom propagandom u službi izvjesne političke stranke. Simpatična je iskrenost dra Kopplera, kojom on ne taji, da »Katolička Akcija mora dovesti do jedne ili više političkih stranaka na kršćanskoj podlozi« (459.). Što više, on kaže, da su nosioci Katoličke Akcije dužni osnovati ili uvesti stranku, koja je sklona religiji (»relegionsfreundlich«), ako takve nema u biskupiji, odnosno župi. A ne uvedu li je svjetovnjaci, mora je uvesti dušobrižnik (459—461.). Istina je, da »Katolička Akcija pripravlja puteve dobre, prave kršćanske politike, jer uzgaja katolike, koji će i u javnom životu činiti ono, što im nalaže vjera« (461.). No ne valja istovjetovati »politiku« i »stranačku politiku« ili političku stranku. Katolička Akcija nije »iznad politička«, kad se god politika, t. j. državna uprava, odnosi na vjerske ili čudoredne momente: u takvim slučajevima zahvaća Katolička Akcija i u »politiku«, dakako samo u smjeru obrane crkvenih interesa. No kod svega toga ostaje Katolička Akcija uvijek i bezuslovno izvan i iznad svake političke stranke i ne može i ne će uzgajati svojih članova za pristaše pojedinih stranaka. Razumije se, da članovi Katoličke Akcije ne mogu biti pristaše onih stranaka, koje su protivuvjerske, ali ne moraju biti ni pristaše onih stranaka, koje su nastojale svoj kulturni program saglasiti s normama katoličke Crkve, već mogu pristajati i uz one stranke, koje u svom programu i radu nemaju ništa, što bi bilo protivuvjersko ili protivucrkveno. Pijo XI. piše 6. XI. 1929. kardinalu Seguri: »ništa ne brani, da pojedini katolici pripadaju strankama, kojih program i djelovanje nema ništa protivna zakonima Božjim i crkvenim« (OR 18/9. XI. 1929.). To je stalna formula, kad god Pijo XI. govori o toj stvari najrazličitijim narodima u najraznolikijim prilikama.

Svaka politička stranka, pa i »katolička«, ima uz svoj kulturni program i izvjesnu političku tendenciju, s kojom se ne moraju svi katolici da slože. Što više, i sam kulturni program može biti veoma raznolik, a svaki je od njih ipak jednako »katolički«. Politička stranka dakle nije ona baza, na kojoj bi se uvijek i svagdje imao da razvija katolički vitalitet i katoličko jedinstvo za obranu katoličkih načela u javnom životu. Ta je baza u smislu Pija XI. Katolička Akcija. On poziva sve katolike da se »ujedine u obranu interesa vjere i Crkve izvan i iznad svih stranaka, na vjerskom temelju« (AAS 1926, 518.). »Katoličko se jedinstvo osniva na slozi najvećih ideala, slozi, koju ne kompromituje nesloga i dijeljenje u problemima i događajima slučajnim i pojedinačnim« (G. della Torre, Principi e direttive, Milano 1925, 241.).

Šteta, što dr. Koppler nije uzeo za ishodište svojih razlaganja tolike Papine izjave i direktive o Katoličkoj Akciji i uopće o predmetu, o kojem piše. Da je najprije svu tu golemu građu sakupio, sudio, proučio i isporodio, pa onda primijenio na praktični život, nema sumnje, da bi rezultati njegovih razlaganja bili u mnogom drugačiji. On je međutim ovako postupao: uzeo je za svoje ishodište praktične prilike u Austriji i u Njemačkoj (u glavnom su jednake), a papine izjave spominje gotovo samo kao difikultete protiv svojih teza, pa nastoji svoje teze obraniti od prigovora, da nisu u skladu s Papinim direktivama. No ni to mu ne polazi za rukom. Isporedi li dr. Koppler pisma Pija XI. kard. Bertramu i kard. Seguri sa svojim izvodima, vjerojatno će i on uvidjeti, da je potrebna izvjesna korektura njegovih teza.

VI. »Ako su Papa ili biskupi izdali naročite upute o držanju svećenstva prema političkim strankama, tada se razumije samo po sebi, da ih se kler mora držati. Ne postoje li takve upute, tada mora da o svom držanju odluči samo dušobrižno svećenstvo, nakon savjesnog ispitivanja i gledajući jedino na interese duša.«

Prvi bi se dio ove teze na prvi mah činio prihvatljivim, a on bi to i bio, kad dr. Koppler ne bi ovdje govorio o izravnim uputama u stranačko-političkom pravcu, i to ne negativno, nego pozitivno. Dr. Koppler naime dalje razvija svoju misao pretpostavljajući, da je Papa ili episkopat dao upute, kojoj stranci da kler pripada ili za koju da glasa. Bezuslovno će dakako biti potrebno, držati se uputa crkvene vlasti, kad ona proglašuje izvjesnu stranku protivuvjerskom, ili zabranjenom. No kad se radi o uputi, kojoj političkoj stranci da se priključi ili da za nju glasa dušobrižnik, mislim, da to prelazi granice nadležne kompetencije crkvene vlasti, osim u onim slučajevima, kad bi n. pr. crkvena vlast upozorila, da su sve stranke osim jedne ili više njih protukatoličke, ili kad bi naročite prilike tražile takvu intervenciju crkvene vlasti. Dr. Koppler ispravno shvaća teškoće, koje u praksi mogu biti skopčane s takvom (u zbilji možda i čisto političkom) odredbom crkvene vlasti, pa upozoruje svećenstvo, da u tom slučaju ima pravo rekursa na Sv. Stolicu.

U drugom stavku ove teze predlaže dr. Koppler da se u nedostatku uputa sa strane crkvene vlasti sâmo dušobrižno svećenstvo međusobno sporazumije o svom političkom držanju, nesamo u privatnim sastancima, nego i na pastoralnim konferencijama cijele biskupije, stupivši u kontakt s političkim vodama katoličke stranke. Tko ne vidi, kako je time kler potpuno politizovan sve do u pastoralne konferencije! Priznajem, da ne bi bilo tako loših posljedica ovakvog postupka, kad bi postojala jedna »katolička stranka«, koje bi i političko gledište barem u glavnom odgovaralo političkom shvatanju velike većine vjernika. Ali ako se ta gledišta razilaze, i to u većim stvarima, zar je onda uopće moguće o svemu tomu

mirno raspravljati na tim konferencijama, gdje će biti također pristaša različitih političkih smjerova; zar je moguće stvoriti jedan jednodušni zaključak, koji se ima provoditi među vjernicima? Ili zar i tu odlučuje »većina«? Dr. Koppler upozoruje doduše svećenstvo, da zapostavi svoje »lične ukuse i simpatije«, jer da je »suprema lex salus animarum«. Ovo posljednje stoji i bio bih mišljenja, da se na pastoralnim konferencijama ima raspravljati samo o tomu, ostavljajući svakomu njegovu političku pripadnost, u koliko to nije pripadnost jednoj osuđenoj ili zabranjenoj stranci. Dr. Koppler na kraju veli, da sve to treba raspraviti u sporazumu s biskupom: ne znači li to politizovati cijeli crkveni aparat?

VII. »Ni u kojem slučaju ne smije dušobrižnik javno ili tajno potkapat stranke ili organizacije, kojih je program i faktično držanje s vjersko-cudorednog gledišta korektno« (651.).

Posve bih se složio s ovom tezom, da dr. Koppler od »korektnih« stranaka ne prelazi odmah na »kršćanske stranke«. A to je ipak velika razlika! Vidjeli smo, da se Sv. Stolica zadovoljava s time, da stranke, kojima katolici pripadaju, ne sadržavaju ništa, što bi se protivilo Božjim ili crkvenim zakonima. To znači, da su te stranke »korektno«, ako i nisu pozitivno »kršćanske«. Prema tomu sve ono, što dalje raspravlja, više ekshortativno, nego logički povezano, ne spada na stvar i ne dokazuje ništa.

Ipak treba ovo uzeti u obzir. Već sam spomenuo, da dr. Koppler polazi u svom raspravljanju s gledišta praktičnog promatranja i mjerenja sila u Austriji i Njemačkoj. U Austriji postoje u glavnom tri političke struje: kršćanski socijali, njemački nacionalci i socijalni demokrati. Govorim o prilikama, kako su vladale u doba, kad je dr. Koppler pisao svoju raspravu. Danas stoje stvari nešto drugačije, jer su Heimwehri djelomično napustili svoju izvanstranačnost i s nekoliko mandata unišili u parlamenat, na račun kršćanskih socijala, s kojima su bili usko povezani u izborima. Isto je i Hittlerovo gibanje naišlo na izvjestan, ako i dosta neznan odziv, a i druge su se neke skupine drugačije formirale, pod vodstvom dra Schobera. No u doba, kad je dr. Koppler pisao svoj članak, postojale su samo tri rečene skupine i to tako, da su kršćanski socijali s njemačkim nacionalcima u državnom parlamentu sačinjavali većinu protiv socijalnih demokrata. Dr. Koppler ima na umu u prvom redu veliku borbu između socijalista i komunista s jedne strane i kršćanskih socijala s druge (672/3.). K tomu se čini, da je na njegove izvode, osobito u VII. tezi, utjecalo i držanje i nastup dra Uhdea i njegove nove političke formacije, koja se bila počela razvijati upravo na štetu kršćanskih socijala. On to nigdje ne kaže, ali vrijeme, u kojem je izrađivao svoju opsežnu radnju, odgovara vremenu, kad je nastupio dr. Uhde, a i gdje gdje u radnji mi se čini, kao da zapažam izvjesne aluzije u tom pravcu.

U koliko dakle dolazi u pitanje pripadnost socijalnoj demokraciji ili komunistima s jedne strane i kršćanskim socijalima s druge, to se ne ustručavam priznati, govoreći o austrijskim prilikama, da je doduše dužnost katoličkih svjetovnjaka u savjesti, da ne glasaju za socijaliste ili

komuniste, jer su obje stranke po Sv. Stolici i austrijskom episkopatu opetovano proglašene zabranjenima i osudene. Prema tomu će i dušobrižnik morati da postupa, ali opet ne stranački, nego: animarum causa, quantum spectat fidei et mores. Onda mu nitko ne će moći predbaciti, da ga vode stranački obziri. A, konačno, i oni, koji su s najrazličitijih razloga pristaše socijalista i komunista, u koliko se nisu ispisali iz katoličke Crkve, sačinjavaju dio njegova stada i dolaze k njemu u najvažnijim momentima svoga života: posebice u času smrti, kad traže pomirenje s Bogom. A to se pomirenje može postići samo preko dušobrižnika. Ne će li biti ovo pomirenje psihološki veoma teško, ako dotičnik gleda u svom župniku ili kapelanu i svog političkog protivnika? Suprema lex animarum salus!

U Njemačkoj su, bez obzira na stanovite nianse, u glavnom prilike slične austrijskima, tek je Hittlerovo gibanje, kao što je razumljivo, ovdje mnogo jače, i to u najnovije doba. Hittlerovi su nacionalci kao stranka s vjerskog gledišta osudeni i zabranjeni od različitih Ordinarija. Prema tomu je u Njemačkoj zabranjeno pripadati socijalistima, komunistima i Hittlerovcima.

Kad je u pitanju čitanje literarnih djela, mnogi se za praksu zadovoljavaju s time, da knjiga nema ništa, što bi bilo protivno vjeri i ćudoređu. Zlo bi bilo doduše, kad bi katolik čitao uvijek samo literaturu ove vrste, ali za praksu, na pr. in confessionali, doista se moramo s time zadovoljiti. No ako je tomu tako, zašto da se onda ne zadovoljimo s time, da katolik, radi svojih političkih gledišta, ne glasa s »kršćanskom strankom«, koja ima druga politička gledišta, nego za stranku, koja zastupa njegovo političko gledište, a u svom programu i radu nema ništa, što bi se protivilo Božjim i crkvenim zakonima? Zašto da se u politici stavljaju veći zahtjevi, nego na pr. u literaturi, kad je mnogo veća pogibao od literature, nego u ovim političkim stvarima, pretpostavljajući uostalom pravilnu i svestranu djelatnost klera, specijalno u pravcu Katoličke Akcije i kršćanske demokracije u smislu enciklika Pija X. i Pija XI.?

Ni ja ne bih mogao pojmiti, kako to ne pojmi ni dr. Koppler, da se od »dušobrižnika traži potpuna povučenost od svake politike, kako ga se može ograničiti samo na crkvu, sakristiju i župsku kancelariju. Bijedni svećeniče, ako poslušaj ovaj savjet! Samo čekaj u crkvi i ispovjedaonici na svoje ovčice! Možeš dugo na njih čekati...« (253.). No ja ne pojnim ni toga, tko to traži, da se dušobrižnik odreče svake politike, naime, kad politika prijede na vjersko i ćudoredno polje; tko to traži, da se dušobrižnički rad ograniči samo crkvom, sakristijom i župskom kancelarijom? Nasuprot! Dušobrižnik, kao dušobrižnik, treba da djeluje i na čitav javni život, dakako primjerenim načinom. A nije primjereni način, da se upliće u stranačke poslove, u stranačku politiku. I opet, dakle: politika i stranačka politika nije jedno te isto!

Evo, u čemu je stvar. Dr. Koppler nije još bio shvatio, da je upravo Katolička Akcija ona poluga, kojom današnji Papa hoće da

uredi upravo ona pitanja, o kojima govori dr. Koppler. Dr. Koppler nasuprot misli, da ta pitanja ima da uređuje i da ih može urediti jedino jaka »kršćanska stranka«. Gledište dra Kopplera ima u Austriji i Njemačkoj to uporište, što su faktično austrijski i njemački katolici mnogo efektivnih uspjeha postigli preko tih stranaka. O Katoličkoj Akciji oni još nemaju praktičnih iskustava i kao da se boje ostaviti ono, što imaju, za volju nečega novoga, što je za njih, gledom na uspjeh, vrlo problematično. Treba to razumjeti, da se razumije čitav sastavak dra Kopplera. Ali onda se ne će njegovim izvodima davati opća važnost, nego najviše važnost za njemačke zemlje i za one krajeve, gdje postoje slične prilike, naime, gdje postoji jaka politička stranka, koja ima i politički oslon u narodu, te je stoga i mogla u svojim redovima okupiti najveći dio praktičnih katolika i postići zamjerne političke i kulturne uspjehe. Ali tamo, gdje se n. pr. takva stranka tek stvara, a ima, uzmimo, svoje izgrađeno političko gledište, koje ne odgovara političkom shvatanju većine katolika u onoj zemlji, zar i u tom slučaju vrijedi sve ono, što traži dr. Koppler?

Da završim pozivajući se na samog dra Kopplera: »Ako izvjesne stranke naprama Crkvi i njezinim zahtjevima zauzmlju korektno stanovište, tada se ne mogu međusobno pobijati na osnovu vjere i njezinih tražbina. A kad bi to koja od tih stranaka ipak učinila, tada bi naprosto zlorabila vjeru u političke svrhe« (458.). Ne smijem prešutjeti, da dr. Koppler, prema kontekstu, ovdje govori o »kršćanskim strankama«. No to je, kako sam uvodno spomenuo, njegova sustavna pogreška, da zamjenjuje »korektn« stranke s pozitivno »kršćanskima«. Ne čini li se, da ovo, što on ovdje veli, vrijedi upravo za korektn« stranke? Zar je praktički moguće zamisliti, da su n. pr. dvije stranke uzele »katolički kulturni program«, pa da se međusobno pobijaju na osnovu vjere? Kad bi to bilo moguće zamisliti, bila bi to potpuna nelogičnost, jer se, u našoj pretpostavci, uopće ne mogu ni na što pozvati, gledom na vjeru, jedna protiv druge. Dakle bi cijelo to pobijanje bilo sasama bezuspješno. Mislim, da bi prije bio moguć ovakav slučaj: da jedna stranka, koja je svoj kulturni program nastojala staviti na katolički osnov, a nema političkih pristaša, pozivom na svoj kulturni program želi u svojim redovima okupiti katolike, tražeći od njih, da »svoje neke različite politične, socijalne i gospodarske nazore podrede višim interesima Crkve i religije« (Dr. F. Ušeničnik, BV. 1931, I. 92.). Je li to zlorabljenje vjere u političke svrhe? Mislim da jest. A osim toga: ako su katolici dužni u savjesti podrediti svoje političke nazore višim interesima Crkve i religije, zar su od te dužnosti oprošteni vode političke stranke, o kojoj je govor? Zašto oni ne podrede svoje političke i ine nazore višim interesima Crkve i religije, saglasivši se s političkim naziranjem većine katolika? A ako toga oni ne će da čine, jer da su politički slobodni, kojim pravom onda traže od drugih katolika, da svoje nazore podrede, ne više, u

zbilji, višim interesima Crkve i religije, nego političkim interesima stranke, o kojoj je govor, i njezinom političkom jačanju? »Crkva« — veli kard. Gasparri, u svojoj instrukciji (La vie catholique 10. III. 1928.) »daje katolicima pravednu političku slobodu, ali ona se ima pravo da brani protiv stranaka, koje traže potporu katolika u interesu — kako oni kažu — Crkve, a stvarno traže da se oslone na Crkvu za pobjedu svoje stvari; to po izrazu Leona XIII. znači »stavljati politiku, koja razdvaja, pred vjeru, koja ujedinjuje«.

3. — Sasvim je drugi stav zauzeo u pitanju Katoličke Akcije g. dr. Aleš Ušeničnik u Času 1929. str. 385—396.

Dr. A. Ušeničnik smatra K. A. potpuno iznadstranačkom i s pravom ne želi »katoličkih« stranaka, koje bi se naime takovima nazivale. No isto tako, s pravom naglasuje, da »stvarno katolička stranka« nije nikad bila u općoj Crkvi zabranjena. Onda postavlja pitanje: »Ali naj katoličani tudi tam, kjer je še nekaj enotne katoličke zavesti, zlasti še, če imajo katoličani tudi kot državljani enoten politični, socialni in gospodarski program, opuste voljo za enotno stranko...?« (392.). Samo je po sebi razumljivo, da u ovoj pretpostavci nitko ne traži, da se takvo političko jedinstvo razbija, ako već postoji. No stvarati takvo političko jedinstvo putem naglašavanja katoličkog kulturnog programa te stranke i obvezivanja u savjesti da joj svi katolici moraju pripadati, to bi bilo nedopustivo. No dr. A. Ušeničnik je daleko od toga, da stavlja ovakve zahtjeve, ili da ovakav postupak odobri. On veli: »Če bi bil n. pr. namen stranke predvsem političen, recimo, avtonomističen ali federalističen, ali kaj takega, a bi stranka v volilnem boju naglašala predvsem to, da je stranka katoliških načel (ki nimajo z onimi težnjami malo ali nič opravka), bi se res agitacija za politične cilje vršila z zlorabo vere, kar je nedopustno« (392.). To, i ništa drugo naglasujemo i mi drugi, govoreći o tom predmetu, da se pristaše za političke ciljeve imaju sticati političkim, a ne vjerskim parolama. No pretpostavljajući, kako to dr. A. Ušeničnik pretpostavlja, političku jednodušnost (moralno) svih katolika u jednoj zemlji, ispravno je, da »nije zabranjeno katolicima u teškim časovima, kad se radi o slobodi vjere i Crkve, da i kao državljani po svojim državljanskim pravima pozovu sve dobre na okup za obranu najsvetijih prava... To vrijedi razumije se samo ondje, gdje druge stranke inadu protukatolički program ili nemaju za prava Crkve i vjere nikakva smisla« (393.). Držim, da dr. A. Ušeničnik ne bi osudio onog pojedinog katolika, koji bi bio drugog političkog mišljenja od goleme većine ostalih katolika u zemlji (u našoj pretpostavci), pa toga radi ne bi doduše glasao za onu stranku, u kojoj je većina katolika, nego bi birao kandidata svoga političkog uvjerenja, ali samo takvog, koji se obvezao, da će u parlamentu zastupati n. pr. školske zahtjeve Episkopata, ako se radi o školskom zakonu.

Govoreći o odnosu svećenika prema politici veli dr. A. Ušeničnik, da »u program svećenikova rada spada danas i politički rad, skrb za političke organizacije puka« (394.). Isto veli i dr. F. Ušeničnik u svom »Pastoralnom bogoslovlju«: »Politički rad nije prvotan u svećenikovu djelovanju, ali je u vezi s njegovim zvanjem. Jer političko je pitanje također i vjersko i ćudoredno pitanje. Duhovnik... mora puk politički organizovati... u političkim društvima, koja hoće i u politici prihvatiti i braniti katolička načela«¹ (H, 749/750.). Ovo se ne slaže s direktivama Pija XI., u koliko se ovdje pod »politikom« i »političkim organizacijama« misli na političku stranku. Dr. A. i F. Ušeničnik navode za svoje mišljenje ovaj razlog: danas se u demokratskim državama izrađuju zakoni, koji zadiru u vjeru i ćudorede, pa svećenik ne smije ostati kod toga pasivan. — Istina je, da svećenik ne smije ni kod toga ostati pasivan, on mora svoje vjernike poučiti o tim pitanjima i o njihovim dužnostima i sakupiti ih u moćnu organizaciju Katoličke Akcije, koja će, izvan i iznad svih stranaka, kad bude potrebno i izravno zahvatiti u ova crkvena pitanja, koja su postala aktuelnima i u politici. Ne daju li nadležni biskupi ili Sv. Stolica drugih uputa, držim, da će kod toga, u svom javnom djelovanju, morati stati, ako se ne posluži pravom, što mu ga daju kanoni, da uz potrebne uslove lično zađe u političku borbu. Dobro su mi bili poznati svi oni izvori, na koje se ovdje dr. A. Ušeničnik poziva (str. 394.), ali oni su svi bez izuzetka starijega datuma, kad se o Katoličkoj Akciji i o pitanjima, koja su s time u vezi, ni u općoj Crkvi, ni u našim krajevima, nije mnogo znalo. Reverencija, koju sam dužan izvjesnima od tih izvora, nije mi dopuštala i ne dopušta mi, da ih potanje navodim. Jer danas je u tom, uopće uzevši, drugo shvatanje. Pa i sam je biskup Mahnić svoje shvatanje u mnogom mijenjao, otkako je bio biskup na Krku, osobito pod konac svoga života. Danas bi biskup Mahnić bez rezerve i bez zadnjih misli stao na čelo okupljanju katolika u izvanstranačkoj K. A. i imao bi velikih uspjeha. Danas se, uopće uzevši, ne može braniti načelo, da je »politički« t. j. stranačko-politički rad dio dušobrižničkog djelovanja. Danas se mora jasno razlikovati »politika« u širem i u užem smislu, »politika« od »stranačke politike«. Dušobrižnik mora zahvatiti i u »politiku«, kad to traže prilike i crkveni interesi, kad se politika umiješa u crkvene stvari; no iz toga nikako ne slijedi, da je dušobrižnikova dužnost osnivati i voditi brigu i za »stranačko političke organizacije« u svojoj župi.

Dr. A. Ušeničnik dopušta, da je moguće, da se očituje neka težnja Sv. Stolice da otrgne svećenstvo od stranačke politike. »Možda se Papa nada, da će biti moguće Katoličkom Akcijom na bolji način nadomjestiti onu korist, koju je dosad donosilo političko djelovanje svećenstva, a ujedno zapriječiti ono zlo, koje je s tim

¹ To je štampano 1920., prije Pape Pija XI. i njegove koncepcije K. A.

bilo združeno, da su protivnici Crkvu klevetali da se miješa u politiku i tako neke otudili Crkvi i vjeri« (395.). Onda nastavlja, da će svećenici uza sve to kod izbora glasati za stranačke liste, pa pita: »ne će li se onda ipak uza sve nestranačko opredijeljenje svećenika svećenstvu prigovarati da je strančarsko?« (396). Mislim, da su to dvije stvari: lično se služiti svojim građanskim pravima i glasati za izvjesnu stranku, te javno, kao dušobrižnik, djelovati u stranačkom pravcu. Svećeniku, koji vrši svoje lično pravo ne može nitko opravdano prigovarati, da je strančar, ali taj bi prigovor bio opravdan, kad bi naprama vjernicima nastupao kao dušobrižnik u pravcu jedne političke stranke. Razumije se, da će uvijek biti svećenikova dužnost upozoriti na protukatoličke tendencije, kad bi se takve pokazale kod stranaka, ali ne na taj način, da bi se činilo, da svećenik time napada stranku kao stranku (ako nije formalno osuđena ili zabranjena ili ako nema posebnog određenja sa strane svog Ordinarija), već da bude svakome jasno, da on govori kao svećenik o vjerskim i crkvenim stvarima, i da time ne agituje za drugu koju stranku. Posve se slažem s drom. A. Ušeničnikom, kad na kraju svoje rasprave veli, da treba sve to mirno prepustiti Papi i biskupima. Tek ne mislim, da nema u našim krajevima nikakve upute ni od Pape ni od biskupa, kako da se svećenici drže u pogledu politike, odnosno političkih stranaka. Tijekom ove radnje češće spominjem neke direktive cijelog našeg katoličkog Episkopata, kao i instrukciju kard. Merry del Vala bosanskim i hercegovačkim biskupima, koje daju jasan smjer, kako da se za naše krajeve riješi ovo pitanje.

4. — Moje mišljenje o sudjelovanju katolika u politici dr. F. Ušeničnik ovako resumira, kao da sam mišljenja, da »katolici u savjesti nisu dužni glasovati za stranku, koja ima »katolički program«, pa ma bila i jedina takva«. To je tačno, a i nije, prema tomu, kako se to razumije. Ako se naime pretpostavlja, da osim ove stranke postoje još i druge stranke, kojih program doduše nije pozitivno »katolički«, ali nije ni pozitivno protukatolički, tada je to ispravno i to je doista moje mišljenje. Ali ako se pretpostavi, da osim rečene stranke postoje još samo takve, kojih je program ili rad pozitivno protukatolički, protivan Božjim i crkvenim zakonima, tada gornja teza ne bi bila ispravna i ja je nisam nigdje izrekao, nasuprot, ja sam je na više mjesta otklonio.

Dr. F. Ušeničnik nastavlja dalje prikazujući moje mišljenje: »Za stranku, kojoj može pripadati katolik ne zahtijeva se da bi se rad stranke pozitivno slagao s katoličkim načelima; dosta je, ako je suglasje negativno, t. j. da kulturni i socijalni program stranke nije u protimbi s načelima katoličke Crkve. Razumije se, da su katolici, pripadali oni kojoj mu drago stranci, lično u svakom slučaju dužni postaviti kao temelj čitavom svom djelovanju velika načela svoje vjere.« Dr. F. Ušeničnik je vrlo tačno formulirao moje

mišljenje u toj stvari. Pripominjem uzgredice, da je hrvatski prijevod u »Franjevačkom Vijesniku« dosta slab, te mjestimice daje i sasma drugi smisao.

Na ovako formuliranu moju tezu stavlja dr. F. Ušeničnik pitanje: »Zar je to zaista sve tako jasno?« Dopuštam, da će mnogi imati da riješi različite teškoće, koje se suprostavljaju ovakvom riješenju, pa da će trebati dosta vremena, da mu sve to postane jasno. No jedno je jasno: da tako govori najviši crkveni autoritet, pa i naš cjelokupni Episkopat. Evo na pr., da od svega drugoga apstrahiram, kako govori o istom predmetu Pija XI. u svom pismu kard. Seguri od 6. X. 1929.: »To (naime izvanstranačnost Katoličke Akcije) ipak ne znači, da se pojedini katolici ne smiju zanimati raznim problemima, koji se odnose na javni život, nadahnjujući cijeli svoj lični rad na načelima katoličke nauke i direktivama Crkve; dapače ništa ne brani, da pojedini katolici pripadaju strankama, kojih program i djelovanje nemaju ništa protivna zakonima Božjim i crkvenim«. Nije li jasno, da je to u suštini upravo ona teza, koju zastupam, i to u stilizaciji dra F. Ušeničnika, kako ju je preuzeo iz moje Pastoralke? Ako, dakle, sama stvar pojedincima nije posve jasna, tada je jedino ispravno, da se ovo Papino gledište uzme za ishodište daljnjih razmatranja, a druga gledišta da se nastoje razjasniti u svijetlu Papinih izvjava i direktiva. Metodički ne bi moglo dovesti do pravog rezultata, kad bi se postupalo protivno, kad bi se naime neprestano imalo u vidu izvjesne teškoće, koje se ovom Papinom gledištu suprotstavljaju i kad bi se na tim teškoćama tako inzistiralo, da ih ne bi moglo osvjetliti ovo Papino gledište.

Rekoh malo čas, da su direktive našeg katoličkog Episkopata posve suglasne ovim direktivama Pija XI. U svojoj poslanici od 12. X. 1929. veli sveukupni katolički Episkopat kraljevine Jugoslavije: »Članovi Katoličke Akcije mogu da budu pristaše raznog političkog smjera i različnih stranaka, samo ako su oni inače ispravni i praktični katolici, odani sinovi Crkve, a politika, koju zastupaju i stranke, kojima pripadaju, nemaju u svojem programu kulturnih načela protivnih Evanđelju, ili ako ne rade protiv njih«. Ta je uputa našeg Episkopata posve suglasna s gore spomenutom instrukcijom kard. Merry del Vala od g. 1912., koja je otisnuta u mome Pastoralu na str. 391/2. Nije mi poznato, da li ova poslanica od 1929. formalno važi i za Sloveniju, ali sigurno je, da važi za hrvatske krajeve.

Preostaje još da odgovorim na dva prigovora, što ih stavlja dr. F. Ušeničnik. On smatra, poput dra Kopplera, da »u demokratskim državama odlučuje jakost stranaka (u svim pitanjima, koja se odnose na vjeru i moral). »Pa ako se u nekoj državi takvi zakoni tek pripravljaaju i ako postoji stranka s »katoličkim programom«, i jedina je takva, koja hoće da u političkoj areni brani prava Crkve i prava roditelja na kršćanski uzgoj djece, tada dr. F. U. misli, da

je u tom slučaju »katolik u savjesti obvezan glasovati za takvu stranku i svoje možebitne različite političke, socijalne i gospodarske nazore podrediti višim interesima Crkve i religije«. Na taj sam prigovor opširno odgovorio gore, u vezi s tezama dra Kopplera. Ovdje pripominjem samo to, da »Papa ne će, da katolici kao takvi budu strančari ili da vežu sudbinu katoličke stvari o koju mu drago političku stranku ili da dopuste, da koja mu drago stranka, da tako kažem, uzme monopol obrane vjerskih interesa ili da se služi vjerom za postignuće svojih političkih ciljeva« (Poslanica biskupa u Metz 24. II. 1927, DC 1927, 965). Pijo XI. nasuprot želi, da Katolička Akcija bude onaj organ sviju katolika u jednoj zemlji, koji će katoličke interese braniti i na političkom terenu, ostajući dakako uvijek i bezuslovno izvan i iznad svih stranaka: »Ako pak politička pitanja uključuju moralne i vjerske interese, Katolička će Akcija, ako ustreba, moći i morati direktno intervenirati upravljajući sve sile katolika nad pojedinačne pogledé prema višim interesima duša i Crkve« (Pijo XI. kard. Seguri 6. XI. 1929.). Od naročite su važnosti i riječi Pija XI. upravljene kard. Bertramu 13. XI. 1928.: »I zaista će to Katolička Akcija lakše postići, jer se ona, kako rekosmo, ne će uplitati u stranačke stvari, pa ma se koja stranka sastojala i od katolika. Katolicima nije zabranjeno da budu različitog mišljenja u stvarima, koje su ostavljene slobodnom raspravljaju...«

U posebnoj okružnici predsjedništva biskupskih konferencija u Zagrebu od 12. X. 1928. br. 233. Pr. zabranjuje se »svako osuđivanje pojedinih lica, a najpače svećeničkih, jesu li poradi svoje stranačke pripadnosti zaista pravi katolici ili nijesu, jer takovo suđenje pripada samo sv. Crkvi. Crkva se ne veže ni za koju političku stranku, niti koja predstavlja Crkve; i ako koja politička stranka stoji na kulturnom stanovištu sv. Crkve, ona čini samo svoju dužnost...« a time još nije dobila pravo da za cijeli svoj program, koji je, kao i kod svake stranke, velikim dijelom politički, u savjesti veže sve katolike, pozivajući se na svoj kulturni program. To bi značilo upotrebljavati vjeru u političke svrhe.

Najglavniji i najpozitivniji prigovor dra F. Ušeničnika jest jedan dopis u Osservatore Romano od 3/4. XI. 1930. o njemačkom centru. Dr. U. veli: »uredništvo Oss. Rom. primilo je dopis bez komentara, pa se čini, da se slaže s nazorima, koji su izloženi u dopisu. A ovi se nazori ne slažu s tezom dra Kniewalda«.

Prama ovom prigovoru treba najprije zauzeti formalno načelni stav. Osservatore Romano ima u neku ruku službeni dio, gdje donosi službeni tekst enciklika i dekreta Sv. Stolice. Zatim ima u neku ruku poluslužbeni dio, u kojem donosi službena obavještenja u poluslužbenoj formi, obično s formulom: »Ovlašteni smo izjaviti...«. Tako je na pr. objelodanjena zabrana »Parte Guelfa«, jednog dijela

bivših popolara, koji su htjeli čitav katolički život uokviriti svojim stranačkim tendencijama. Konačno ima u Osservatore Romano i novinarski dio, i taj je obično najveći. U tom novinarskom dijelu dolaze sa svih strana svijeta dopisi. Za ove dopise odgovara, kako je više put naglašeno, dopisnik. Kad bi dakle jedan dopis sadržavao izvjesne stvari, koje bi se protivile jasnim i nedvoumnim odredbama i direktivama Sv. Stolice, zar bi se doista moglo smatrati, da su uvrštenjem ovog dopisa te odredbe i direktive stavljene izvan snage, sve, kad bi se možda i činilo, da se uredništvo O. R. slaže s nazorima, koji su izloženi u tom dopisu? To je sasvim nemoguće i stoga se na ovakve dopise ne možemo pozivati kao na dokaze protiv jasnih odredaba Sv. Stolice.

Stvarno mislim, da bi se rezoluciji prof. Schreibera, kako je tamo iznesena, moralo prigovoriti, da — kad bi uopće netko u katoličkoj Crkvi smatrao potrebnom ovakvu rezoluciju — nikako to ne bi mogli biti svećenici, neovisno od biskupa, već bi se gosp. Schreiber imao obratiti na biskupe. No sve i kad bi i biskupi i svećenici zastupali mišljenje da je centrum jedina stranka, koja po svojim načelima i povijesti zastupa katoličku misao u praktičnom (valjda: političkom!) životu, ne bi se moglo iz toga izvesti, da »kolicima nije dana sloboda« glasati u izvjesnim prilikama za drugu stranku — jer da je »tu samo jedna stranka, koja više ili manje tačno štiti njihove interese«. Tu slobodu daje kolicima Sv. Stolica, dakako u pretpostavci, da su to stranke »korektne«, t. j. da u svom programu i radu nemaju ništa protivna zakonima Božjim i crkvenim. Oduzimati tu slobodu, uz gornju argumentaciju, to zbilja znači monopolizovati religiju i upotrebljavati je u političke svrhe. Razumije se, da ni socijalni demokrate ni narodni socijaliste u Njemačkoj ne mogu na osnovu toga kazati, da katolici smiju biti i njihovi pristaše, naprosto stoga ne, jer je crkvena vlast osudila i zabranila ove stranke, pa kolicima nije dozvoljeno pristajati uz njih ili dati svoj glas za njih. Tačno je, što veli dopisnik, da »Papine riječi pretpostavljaju, da u odnosnoj državi imade više stranaka, kojih se program s vjerskog gledišta daje prihvatiti«, ali nije tačno, kad se pod ovim strankama, kojih se program »s vjerskog gledišta daje prihvatiti« podrazumijevaju samo one stranke, koje se nazivaju ili smatraju pozitivno »katičkima«: toga Papa nigdje i nikako ne veli. Upravo protivno: on neprestano naglasuje, da je kolicima slobodno biti u strankama »dok ova nastojanja nisu u sukobu s evaudeoskom naukom i kršćanskim zakonom i dok se njihovi pristaše već time, što uz njih pristaju, ne odriču evaudeoskog nauka i kršćanskog zakona« (Pijo XI. kard. Bertramu).

Iz svega, dakle, slijedi, da moji nazori o odnosu katolika prema političkim strankama nisu ni u kakvoj protimbi s direktivama Sv. Stolice. A ako već moram biti s nekim u protimbi, to volim biti u nesuglasju s jednim dopisnikom »Osservatore Romano«, nego sa Svetom Stolicom.

Kako je taj dopisnik slabo obaviješten, svjedoči njegovo pozivanje na »katoličku Litvu«. On veli, da »papine riječi pretpostavljaju, da u nekoj državi imade više stranaka, kojih se program s vjerskog gledišta dađe prihvatiti, premda se u čisto političkim stvarima razlikuje... Tako je to moglo biti upravo u katoličkoj Litvi. No jasno je, da može postojati i zemlja, u kojoj katolici nemaju slobode da sebi izabiru stranku, jer je tu samo jedna stranka, koja više ili manje predstavlja njihove želje...« Iz ovoga bi slijedilo, da je Litva »katolička«, i to ne samo procentualnim brojem stanovništva, nego i u tom pravcu, da tamo postoji više političkih stranaka, kojih se program dađe s vjerskog gledišta prihvatiti. A u zbilji je Litva doista katolička procentualnim brojem stanovništva, jer tamo ima 85% katolika. No tamo vladaju nacionaliste, koji su već i prije sklopljenog konkordata, i prije prvog pisma Pija XI. litvanskim biskupima imali kulturnobojne težnje, kojih se nisu odrekli ni nakon toga, što je Litva sa sv. Stolicom sklopila konkordat. Prije prvog pisma Pija XI. litavskim biskupima zapažala se doduše znatna struja među litvanskim katolicima, koji su htjeli zadobiti utjecaj na državne poslove stvaranjem jedne katoličke stranke. No prvim je pismom Pija XI. litavskom episkopatu ova težnja skrenuta pravcem Katoličke Akcije, koja je jedina kadra sve katolike, bez razlike političkog mišljenja, okupiti u svojim redovima, dati katolicizmu jedinstvo i snagu. Litavski su katolici pod vodstvom svojih biskupa i svećenika, poslušali Papu i njihova se Katolička Akcija razvila do zamjerne jakosti. Nacionalistička vlada, ne poštujući konkordata, progoni organizacije Katoličke Akcije. Razvio se oštri sukob Crkve i režima u Litvi. Pijo XI. šalje litavskom episkopatu 27. XII. 1930. drugo pismo, gdje ih bodri da ustraju na započetom putu. Cijelo je pismo namijenjeno Katoličkoj Akciji. Malo iza toga, 13. I. 1931., sastala se izvanredna konferencija litavskih biskupa. »Osobito se raspravilo pitanje teško ugrožene Katoličke Akcije. Poduzete su mjere, koje će joj omogućiti nesmetani razvitak i djelovanje. S ogorčenjem su uzeti na znanje progoni svećenika i svjetovnjaka, koji su poduzeti pod izlikom, da su oni išli za političkim ciljevima. Biskupi su se bezuslovno postavili pred svoje svećenike i katoličke svjetovnjake« (Ecclesiastica, 1931, 21. II. br. 8. str. 84.).

Papa Pijo XI. ostaje sebi dosljedan. On ne želi zadirati u političke borbe kao takve, on pušta katolicima slobodu njihova čisto političkog mišljenja i želi ih ujediniti kao katolike na čisto vjerskoj bazi u Katoličkoj Akciji, da tako ujedinjeni uzmognu širiti i braniti katolička načela nesamo u privatnom, nego i u javnom životu, naročito, da brane prava i slobodu katoličke Crkve. Ne može biti sumnje, da će tako danas ili sutra, možda i nakon duljeg vremena, ali jednom sigurno, »g r a d a n i, potpuno svijesni svojih prava, efikasno zahtijevati i naglasiti ovu slobodu Crkve«, kako veli Pijo XI. u svojoj alokuciji 20. XII. 1926. (AAS 1926, 519.). Na koji će se to način zbiti, da li po jednoj stranci, ili više njih, koja će staviti u svoj program vindikaciju ovih svetih sloboda, o kojima Papa govori, ili kako drugačije (jer ima i drugih

puteva), o tome Papa ništa ne veli. To je prepušteno u jednu ruku razvitku prilika i u drugu prosvijetljenoj razboritosti biskupa odnosne zemlje. U svakom pak slučaju, nastavlja Pijo XI.: »integrum, nihilo setius, unicuique esto, legitime atque honeste eam habere potioem Civitatis administrandae rationem, quaecumque ab divina rerum ordinatione non discrepat« (AAS 1926. 519.). Ni u jednom dakle slučaju nije dozvoljeno služiti se vjerom ili apelom na katoličku savjest vjernika, da se postigne, te oni, kao građani, prihvate i izvjestan čisto politički program, koji kao takav nema s vjerom i njihovom katoličkom savjesti nikakve veze. A desi li se, da se izborna borba vodi primarno, ili čak isključivo u znaku crkvene slobode, odnosno protiv nje, tada, dakako, mogu i moraju svi katolici na okup, prema direktivama svojih biskupa, koji će im u takvom slučaju sigurno dati pravu uputu, kojim će načinom postići svoju jedinstvenost u uspješnoj obrani Crkve. U tom bi slučaju upravo one političke stranke, koje se sastoje od katolika, ali kojih se politički program znatno razlikuje od političkih težnja znatnog dijela katolika one zemlje, bile u prvom redu pozvane, da svoja politička shvatanja zapostave vjerskim interesima, pa da, eventualno, prema direktivama biskupa, sačine veliki katolički blok ad hoc. U svakom slučaju treba izbjeći opravdanom prigovoru, da se politika ili politička stranka tretira kao nešto istovjetnoga s Crkvom, ili da se preko vjerskog uvjerenja hoće nametnuti i izvjestan politički pravac ili sabravši na taj način pristaše doći do političke moći. Moguća je, u izvjesnim pretpostavkama možda i potrebna »stranka vjere«, ali to nije i ne može biti politička stranka u običnom smislu riječi, koja imade uz izvjestan crkveno-kulturni program i svoje posve političke težnje, već bi to bila samo grupacija katolika sa svrhom, da sebi kao katolicima i katoličkoj Crkvi u svojoj domovini osiguraju potrebnu svetu slobodu. Sv. Stolica i biskupi su jedini zakoniti forum, koji može katolike jedne zemlje pozvati da se ova ko grupiraju na obranu svojih prava i ta grupacija ostaje izvan i iznad svake stranačke politike. U kakvom bi odnosu ova grupacija stajala prema Katoličkoj Akciji, mi toga još ne možemo kazati. Katolička je Akcija još premlada i primljena je u nekim demokratski uređenim državama s prevelikom rezervom sa strane katolika, a da bi se već sada moglo praviti sigurne zaključke u tom pravcu. No ako je to zasad još neizvjesno, ne smijemo se radi ovih budućih i mogućih kombinacija odreći onoga, što nam današnji Papa stavlja na srce kao najsigurniji put obnove javnoga života u Kristu: Katoličke Akcije i uzdržavanja klera (kao dušobrižnikâ) od svake izrazito stranačke djelatnosti. Kad bude potrebno, naći će ovaj ili budući Papa sretno rješenje i za prilike, koje nastanu u budućnosti. A na nama je, da poradimo u onom pravcu, koji nam ukazuje Pijo XI. i tako priredimo put rekristijanizaciji modernog društva, pa ma i ne vidjeli odmah onih uspjeha, koje želimo postići, pa ma i ne razabirali odmah rješenja svih mogućih i budućih kombinacija i situacija.